

Lord Dufferins reisebrev fra Spitsbergen

Utdrag fra boken: "Letters from High Latitudes 1856"

Vi har vunnet våre laurbær, tross alt! Vi har gått i land på Spitsbergen – nesten ved dens nordligste spiss; og lille «Foam» har seilt til innenfor 630 miles fra polen; det vil si, innenfor 100 miles så langt nord som noe skip noensinne har lykkes i å komme.

Den milde roen den siste kvelden i Norge var sannelig en merkelig forløper til de scenene vi siden har vært vitne til. Det var så varmt at da middagen var over, gikk vi alle ut i hagen og drakk te i det fri; damene uten hverken hatter eller sjal, de plukket bare en liten pilkvist for å børste bort myggen: og slik svant kvelden hen i vekslende intervaller av prat og sang.

Ved midnatt begynte tidevannet igjen å virvle utover mot havet, og vi reiste oss for å gå, ikke uten først å ha avlagt et besøk i rommet der husets små døtre lå i dyp søvn. Så gikk vi ned til stranden, lastet med blomster og gode ønsker vinket til oss med hvite lommetørklær holdt i enda hvitere hender, og rodde om bord; opp gikk de blafrende seilene, og idet hun duppet flagget som et farvel, gled skonnerten raskt av sted mellom klippeveggene, helt til en mellomliggende knaus skjulte den vennlige gruppen som var kommet ut for å ønske oss «lykke på reisen».

I løpet av de neste tjuefire timene hadde vi funnet veien tilbake gjennom de intrikate fjordene; og med Hammerfest tre eller fire miles på styrbord side, passerte vi kvelden den 28. juli ut mellom øyene Sørøya og Rolvsøya og ut i det åpne havet.

Min intensjon var å dra først til Bjørnøya, og selv bringe på det rene i hvilken retning isen lå sør for Spitsbergen.

Bjørnøya – eller Cherie Island – er en diamantformet øy, omtrent ti miles lang, sammensatt av sekundære bergarter – hovedsakelig sandstein og kalkstein – som ligger omtrent 280 miles rett nord for Nordkapp. Den ble opprinnelig oppdaget av Barentz den 9. juni 1596, i anledning hans siste og skjebnesvangre reise. Han hadde allerede ledet to ekspedisjoner sendt ut av De forente provinser for å finne en nordøstpassasje til drømmelandet – Cathay; og hver gang, etter å ha trent inn øst for Novaja Semlja, hadde han blitt stanset av den ugjennomtrengelige isen. Ved denne anledningen valgte han den dristigere og mer nordlige kursen, som førte ham til Bjørnøya. Derfra, idet han kastet seg inn i tåken i det frosne havet, fikk han til slutt øye på de vestlige fjellene på Spitsbergen. Da han ikke var i stand til å fortsette lenger i den retningen, snudde Barentz, og etter igjen å ha passert Bjørnøya i sikte, fortsatte han i sørøstlig retning mot Novaja Semlja, hvor skipene hans satte seg fast i isen, og han senere omkom.

Mot slutten av det sekstende århundre ble det, til tross for gjentatte nederlag, gjort det ene forsøket etter det andre på å trenge gjennom til India over disse skjebnesvangre farvannene.

Det første engelske fartøyet som seilte på dette katastrofale oppdraget var «Bona Esperanza», i kong Edvard VI's siste år. Hennes kaptein var Sir Hugh Willoughby, og vi har fremdeles bevart en kopi av instruksjonene utarbeidet av Sebastian Cabot, Englands storpilot, for hans veiledning. Ingenting kan være mer fromt enn den ånd som preger måten dette eldgamle dokumentet er utformet på; det pålegges uttrykkelig at morgen- og kveldsbønner skal holdes om bord på hvert skip tilknyttet ekspedisjonen, og at hverken terningspill, kortspill, brettspill eller andre djevelske påfunn skal tillates. Her og der fantes det klausuler med en mer tvilsom moral, som anbefalte at innfødte i fremmede land skulle «lokkes om bord og gjøres drukne med deres øl og vin; for da skal dere kjenne deres hjerters

hemmeligheter.» Det hele avsluttes med en formaning til alle om bord om å være spesielt på vakt mot påfunnene til «visse skapninger, med menneskehoder og fiskehaler, som svømmer med bue og pil omkring fjordene og buktene, og lever av menneskekjøtt.»

Den 11. mai lettet den ulykksalige ekspedisjonen anker fra Deptford, og etter å ha hilst kongen, som da lå syk i Greenwich, dro de til sjøs. Innen den 30. juli hadde den lille flåten – tre fartøyer i alt – kommet på høyde med Lofoten, men da en storm blåste opp, ble Esperanza skilt fra sine følgesvenner. Vardø – en liten havn øst for Nordkapp – var utpekt som møteplass i tilfelle en slik hendelse, men uheldigvis seilte Sir Hugh for langt, og kastet bort hele den dyrebare høsttiden med å famle omkring i isen i øst. Til slutt satte vinteren inn, og de ble tvunget til å søke havn i Lappland. Her, fjernt fra all menneskelig hjelp, frøs de i hjel. Et år senere ble de skjebnesvangre skipene oppdaget av noen russiske sjømenn, og en ufullendt journal beviste at Sir Hugh og mange av hans følgesvenner fremdeles var i live i januar 1554.

Den neste oppdagelsesreisen i nordøstlig retning ble sendt ut av Sir Francis Cherie, rådmann i London, i 1603. Etter å ha seilt så langt øst som til Vardø og Kola, trengte Godspeed nordover i havet, og støtte den 16. august på Bjørnøya. Uvitende om at den tidligere var oppdaget av Barentsz, døpte Stephen Bennet – som ledet ekspedisjonen – øya Cherie Island til ære for sin velynder, og den dag i dag brukes de to navnene nesten om hverandre.

I 1607 ble Henry Hudson sendt ut av Muscovy Company med ordre om å seile, om mulig, rett over polen. Selv om han stadig ble hindret av isen, lyktes Hudson til slutt med å nå den nordvestlige spissen av Spitsbergen, men da han fant videre fremdrift stanset av en ugjennomtrengelig barriere av fast is, ble han tvunget til å snu. Noen få år senere ble Jonas Poole sendt i samme retning, men i stedet for å utføre noen oppdagelser, satte han seg klokkelig til å drepe sjøhestene som holder til på de arktiske isfeltene, og i stedet for nyheter om nye land, brakte han med seg en verdifull last av hvalrosstener.

I 1615 startet Fotherby med den hensikt å fornye forsøket på å seile over Nordpolen, men etter å ha møtt mange farer ble også han tvunget til å snu. Det var i løpet av hjemreisen at han kom over øya Jan Mayen. Kort tid etter avledet Hudsons og Davis' oppdagelse av havene og strendene som de har gitt navn til, publikums oppmerksomhet fra alle tanker om en nordøstpassasje, og farvannene ved Spitsbergen ble heretter kun besøkt av skip engasjert i fiskeriene. Hvalens gradvise forsvinning, og oppdagelsen av mer lønnsomme fiskefelt på vestkysten av Grønland, fjernet senere den eneste tiltrekningskraften for mennesker som denne ugjestmilde regionen noensinne hadde besittet, og i de senere år har jeg forstått at havene ved Spitsbergen har forblitt like ensomme og ubesøkte som de var før den første eventyrer krenket deres ensomhet.

Bare to ganger siden Fotherbys tid har det blitt gjort forsøk på å nå polen via en nordøstlig rute. I 1773 seilte kaptein Phipps, senere Lord Mulgrave, med Carcass mot Spitsbergen, men han nådde aldri en høyere breddegrad enn 81°. Det var på denne ekspedisjonen at Nelson foretok sin første sjøreise, og hadde det berømte møtet med bjørnen. Det neste og siste forsøket ble foretatt av Parry i 1827. Da han ikke var i stand til å få skipet sitt selv så langt nord som Phipps hadde kommet, bestemte han seg for å etterlate det i en havn på Spitsbergen, og trengte over havet i båter og sleder.

Den ujevne overflaten de måtte ferdes over, førte til at fremgangen mot nord ble svært langsom og svært strevsom. Isen under føttene deres var heller ikke ubevegelig, og til slutt innså de at de gjorde samme type fremgang som en forbryter i et trådhjul – isflakene de reiste over drev sørover raskere enn de gikk nordover; slik at de ved slutten av en lang dagsmarsj på ti miles, befant seg fire miles lenger fra målet enn ved dagsmarsjens begynnelse. Oppgitt over en slik «irsk manøver», besluttet Parry seg for å vende tilbake, dog ikke før han nesten hadde nådd den 83. breddegrad, en høyere breddegrad enn noe menneske vites å

ha trengt frem til. Arktiske autoriteter er fremdeles av den oppfatning at Parrys plan for å nå polen kunne vise seg vellykket dersom ekspedisjonen la ut tidligere på sesongen, før det mellomliggende isfeltet blir drevet på avveie av sommerens ankomst.

Vår egen seilas til Bjørnøya gikk svært raskt. Da vi kom utenfor øyene, blåste det opp en gunstig og frisk vind, og vi seilte av sted i to netter og to dager så lystig som mulig, med dobbeltrevet storseil og stagseil, på en kurs rett nord. På den tredje dagen begynte vi å se noen landfugler, og noen timer senere skimtet vi selve øya; men det hadde allerede begynt å bli fryktelig kaldt, og termometeret vårt – som jeg konsulterte annenhver time – indikerte tydelig at vi nærmet oss is.

Mitt eneste håp var at i det minste den sørlige spissen av øya måtte være isfri; for jeg var svært ivrig etter å gå i land for å undersøke noen kulleier som sies å finnes i de øvre lagene av sandsteinsformasjonen. Denne forventningen var dømt til å bli en fullstendig skuffelse. Før vi var kommet innen seks miles fra land, ble det klart at rapporten fra Hammerfest-skipperen var altfor sann. Mellom oss og land strakte det seg en ugjennomtrengelig barriere av pakkis, som løp rett øst og vest så langt øyet kunne se.

Hva var nå å gjøre? Hvis et sammenhengende isfelt lå 150 miles utenfor sørkysten av Spitsbergen, hva ville da sjansen være for å nå land ved å gå lenger nord? Nå som vi hadde fått selvsyn for sannferdigheten til Hammerfest-skipperen i dette første punktet, var det sannsynlig at vi skulle ha hellet med oss og finne resten av hans historie usann? Ifølge ruten han hadde tegnet ned for meg på kartet, strakte isen foran oss seg rett vestover i en ubrutt linje, til isveggen som vi hadde sett løpe mot nord fra den øvre enden av Jan Mayen. Bare en uke var gått siden han faktisk hadde fastslått umuligheten av å nå en høyere breddegrad – hvilken sannsynlighet kunne det være for at en kanal hadde åpnet seg mot nord i løpet av et så kort tidsrom? Dette var rekken av uløselige problemer jeg stilte meg selv, mens vi sto og forgjeves slikket oss om munnviken etter øya, som lå så fristende utenfor vår rekkevidde.

Likevel, selv om tingenes tilstand så lite lovende ut, nyttet det ikke å kaste bort en sjanse, så jeg besluttet å vende skonnerten på den andre halsen og seile vestover langs iskanten til vi igjen befant oss i Grønlandshavet. Etter å ha tatt et siste farvel med Mount Misery, som de første oppdagerne svært passende døpte en av de høyere toppene på Bjørnøya, lot vi det smelte tilbake inn i tåken, som ingen del av landet egentlig noen gang hadde kommet mer enn delvis ut av – og uten særlig store forventninger til resultatet – seilte vi vestover mot Grønland. I løpet av de neste tjuefire timene seilte vi langs iskanten i en nesten rett vestlig retning, uten å observere den minste antydning til noe som lignet en åpning mot nord. Det var et trettende arbeid å granske denne tilsynelatende endeløse barrieren og lytte til vannets melankolske drønn mot dens islagte kyst.

Til slutt, etter å ha tilbakelagt omtrent 140 miles siden vi forlot Bjørnøya, løp den lange, hvite, bølgepiskede linjen plutselig ut i en lav odde, og bøyde deretter tilbake med en tydelig helling mot nord. Her var det i alle fall en forbedring; i stedet for at vi fortsatte å styre vest-sørvest, eller i høyden vest-nordvest, kunne skonnerten ofte ligge så høyt som nordvest, og til og med nordvest-til-nord. Tydeligvis begynte virkningen av Golfstrømmen å gjøre seg gjeldende, og humøret vårt steg i takt med dette. Noen timer senere ble imidlertid disse oppmuntrende utsiktene avbrutt ved at en ny islinje ble rapportert, ikke bare forut, men så langt øyet kunne se på babord baug. Dermed ble skonnertens baug igjen vendt mot vest, og den gamle historien gjentok seg. Og nå ble flanken til den andre barrieren rundet, og vi var i stand til å kante oss nordover i noen timer; bare for igjen å bli møtt av en ny linje, tilsynelatende mer endeløs enn den forrige.

Men hvorfor skal jeg trette deg med detaljene om våre ulike manøvrer i de påfølgende dagene? De var for kjedelige og nedslående den gangen til at jeg kan se tilbake på dem med noen glede. Det er tilstrekkelig å si at ved å seile nordover

når isen tillot det, og vestover når vi ikke kunne seile nordover, befant vi oss den 2. august på breddegraden til den sørlige spissen av Spitsbergen, selv om vi var skilt fra land av omtrent femti miles med is.

Hele denne tiden hadde været vært nokså bra, tåkete og kaldt nok, men med en frisk, stiv bris som drev oss fremover i god fart hver gang vi fikk sjansen til å gjøre noe fremgang mot nord. Men i det siste hadde det begynt å blåse veldig hardt, kulden ble helt gjennomtrengende, og hva som var verre: i alle retninger rundt hele horisonten, unntatt langs dens sørlige segment, lyste et gjenskinn av isblink opp himmelen. Et mer motløst syn kunne ikke ha møtt våre øyne. Isblink er et lysende fenomen som reflekteres på himmelen fra isfeltene som fremdeles ligger skjult under horisonten; det var derfor ved denne anledningen en umiskjennelig indikasjon på den blokkerte tilstanden i havet foran oss.

Jeg hadde lagt meg for noen timers hvile og befrielse fra den monotone følelsen av skuffelse, og var allerede fortapt i en drøm om dype, forvirrende isbukter og golfer hvis skiftende strender bød øyet på enhver mulig kombinasjon av ubehagelig natur uten utvei, da «en stemme i mitt drømmende øre» ropte «Land!», og jeg våknet til virkelighetens land. Jeg trenger ikke fortelle deg hvor raskt jeg kom meg opp leideren, eller med hvilken grådighet jeg mettet øynene mine på det etterlengtede synet – det eneste synet, som jeg da trodde, vi noensinne var skjebnebestemt til å nyte av Spitsbergens fjell!

Hele himmelen var dekket av en mørk kappe av stormfulle skyer som strakte seg ned i paraplylignende spisser mot horisonten, og etterlot et klart rom mellom kanten og havet, opplyst av isblinkens uhyggelige glans. I østlig retning var dette beltet av skyfri atmosfære foredlet til en ubeskrivelig gjennomsiktighet, og opp i det vokste det gradvis frem, over den skitne linjen av is på styrbord side, en skog av tynne lilla tinder, så svake, så bleke, at hadde det ikke vært for den edelstensaktige tydeligheten i deres omriss, kunne man ha ansett dem som like substansløse som spirene i et eventyrland. Det vakre synet viste seg å være altfor flyktig; i løpet av en kort halvtime hadde tåke og skyer slettet det helt ut, mens en ny barriere av is tvang oss til å snu ryggen til selve landet vi strevet etter å nå.

Selv om vi helt sikkert var mer enn seksti miles unna land da Spitsbergenfjellene først ble observert, virket det mellomliggende rommet uendelig mye mindre; men på disse høye breddegrader er øyet stadig utsatt for å bli bedratt i sine anslag av avstander. Ofte, på grunn av en plutselig endring i atmosfærens tilstand, vil landet du nærmer deg se ut til å trekke seg unna; og ved en anledning snudde en ærlig skipper – en av de mest tapre og foretaksomme sjømenn i sin tid – faktisk tilbake fordi han, etter å ha seilt i flere timer med gunstig vind mot land og funnet seg selv ikke nærmere enn først, konkluderte med at en magnetstein under havet måtte ha tiltrukket seg skipets kjøl og holdt det i ro.

De neste fem dagene ble tilbrakt i en kontinuerlig kamp med isen. Ved å se i loggboken vår ser jeg ingenting annet enn en gjentakelse av de samme monotone observasjonene:

31. juli. – Vind V. til S. – Ulike kurser for å unngå is. Isen veldig tykk. Disse tjuefire timene har vi banet oss vei gjennom isen.

1. august. – Vind V. – Variable kurser – tåkete – kontinuerlig i is disse tjuefire timene.

Og i Fitz' dagbok er den nedslående tilstanden i været uttrykt enda mer fyndig:

«2. august. – Motvind – seiler vestover – store isskruinger forut og på babord baug, det vil si mot vest – håper vi skal klare å trenge igjennom. Om kvelden blir isen tettere; vi holder fortsatt koken – tåken kommer sigende – isen blir stadig tykkere – vinden frisker på – vi kommer ikke lenger – isen er ufremkommelig, ingen plass til å vende – traff isen flere ganger – tvunget til å seile mot sør og vest – ting ser veldig mørkt ut.»

Noen ganger var vi nær ved å fortvile fullstendig, men så kunne en lovende åpning vise seg, som om den ledet mot land, og vi ble fristet til å styre inn i den, helt til vi oppdaget at isfeltet ble så tett pakket at det var med stor vanskelighet vi

fikk snudd fartøyet, og da bare på bekostning av kollisjoner som fikk den lille skuta til å grøsse fra baug til akter. Deretter kunne det komme en tåke – så tykk at man nesten kunne skjære i den som en ost – og dermed gjøre seilasen blant den løse isen svært kritisk; så kunne det bli blikkstilte og etterlate oss i timevis, innhyllet i tåke, uten annet tidsfordriv enn sjakk eller paradishopp. Det var under et av disse intervallene med stillhet at jeg utførte det foregående kunstverket, som er ment å representere Sigurdr i ferd med å pønse ut en komplisert gambit til doktorens forlystelse.

Omtrent på denne tiden nådde Wilson sitt høydepunkt. Helt siden vi forlot Bjørnøya hadde han holdt et sorgens karneval i pantryet, inntil kokken nesten ble fra konseptene på grunn av hans jeremiader. Likevel må jeg ikke gi inntrykk av at den stakkars fyren manglet mot – langt ifra. Det krever sannelig mot av høyeste orden å forutse alle slags katastrofer hvert øyeblikk av dagen, og likevel møte den forestående skjebnen som en mann – slik han gjorde. Var det hans feil at skjebnen ikke var like klar til å møte ham? Hans del av arbeidet ble alltid gjort: han var evig forberedt på det verste; men selv de mest kritiske omstendigheter forstyrret aldri hans alvorlige fremtreden, og det faktum at vi var skjebnebestemt til å gå til bunns før thetid, ville ikke ha fått ham til å dekke middagsbordet en tøddel mindre symmetrisk. Likevel må jeg tilstå at stilen på hans tjeneste var en smule deprimerende. Han la frem min rene skjorte om morgenen som om det var et liksvøp, og pusset støvlene mine som om det var for en mann på sine siste ben. Faktum er at han var fantasifull og tungsindig, og betraktet livet gjennom et filter med samme farge som sin egen ansiktsglød.

Dette var den oppmuntrende typen rapport han alltid pleide å bringe meg om morgenen. Han kom til siden av køyen min med samme mine som en mann som forkynner dommedag, og pleide å si, eller snarere messe:

"Klokken er syv, mylord!"

"Veldig bra; hvordan er vinden?"

"Rett imot, mylord – helt imot!"

"Hvor mange streker er hun ute av kurs?"

"Fire streker, mylord – hele fire streker!" (Fire streker var så mye som hun i det hele tatt kunne være.)

"Er det noenlunde klart, Wilson?"

"Kan ikke se hånden for seg, mylord – kan ikke se hånden for seg!"

"Mye is i sikte?"

"Is på alle kanter, mylord – is på a-alle ka-anter!" – og så ut, sukkende dypt over buksene mine.

Likevel var det umiddelbart etter en av disse lite lovende kunngjøringene at

ting for første gang begynte å se litt lysere ut. De foregående fire-og-tjue timene hadde vi forblitt innhyllet i en kald og dyster tåke. Men da jeg kom opp på dekk, oppdaget jeg at himmelen allerede hadde begynt å klarne. Og selv om det var is så langt øyet kunne se på begge sider av oss, viste det seg foran oss en smal passasje gjennom et belte med løs is, inn mot det som virket som et åpnere hav bortenfor. Den eneste overveielser var om vi kunne være sikre på å finne veien ut igjen, dersom det skulle vise seg at det åpne vannet vi så bare var et basseng uten utgang i noen annen retning. Sjansen var for fristende til å kaste bort. Så den lille skonnerten trengte seg tappert vei gjennom den mellomliggende ishalsen hvor flakene virket til å være minst mulig sammenklemt, og en halvtime senere befant hun seg løpende langs kanten av styrbord is, i en nesten rett nordlig retning. Og her må jeg benytte anledningen til å si at min herre, Mr. Wyse, gjennom hele denne nokså engstelige tiden opptrådte på en helt beundringsverdig måte. Vaksom, fattet og oppmerksom håndterte han fartøyet med stor dyktighet, og han virket aldri til å miste fatningen i noen nødssituasjon. Det er sant at silketartanen fremdeles glitret på sabbatene, men dens strålende farger var et kjærkomment avbrekk fra de fargeløse scenene som omga oss, og den dinglende lenken tjente nå bare til å minne meg om hvilken trygg tillit jeg kunne huse til bæreren.

Kort tid etter kom solen frem, tåken forsvant helt, og igjen skinte et syn av land på styrbord side; denne gangen ikke i de skarpe toppene og spirene vi først hadde sett, men i en kjede av blekblå eggformede øyer som svevde i luften langt over horisonten. Dette særegne utseendet var et resultat av ekstrem lysbrytning, for senere på dagen fikk vi anledning til å se de ovale, sky lignende formene gradvis herdes til de samme rosa, spisse tindene som opprinnelig førte til at øya ble kalt Spitsbergen: ja, så klart ble det at selv skyggene på fjellene ble helt tydelige, og vi kunne enkelt spore omrissene av de enorme isbreene, noen ganger ti eller femten miles brede, som fyller hver eneste dal langs kysten.

Mot kvelden forsvant kystlinjen igjen i det fjerne, og våre stigende håp ble møtt med en nesten uutholdelig skuffelse da en lang islinje kom til syne rett forut, som tilsynelatende strakte seg vestover så langt øyet kunne se.

For å øke vår misnøye dreide vinden rett mot nord, og økte til storm. Den brakte med seg, ikke en av de vanlige tykke arktiske tåkene vi var vant til, men en mørk, gulbrun tåke som rullet langs vannflaten i vridde søyler og uregelmessige masser av damp, like tett som kullrøyk.

Vi hadde nå nesten nådd den åttiende breddegrad, og fremdeles gjorde et ugjennomtrengelig isdekke, som strakte seg femti eller seksti miles vestover fra kysten, alle håp om å nå land utelukket. Vår forventning om å finne øyas nordvestlige spiss fri for is ved strømmenes påvirkning var, i det minste for denne sesongen, tydeligvis dømt til å bli skuffet. Vi var allerede nesten på breddegrad med Amsterdamøya, som faktisk er dens nordvestligste punkt, og kysten virket mer blokkert enn noen gang.

Ingen hvalfanger hadde noen gang lyktes i å komme mer enn omtrent 120 miles lenger nord enn vi selv allerede hadde kommet; og å vikle oss lenger inn i isen, med mindre det var med visshet om å nå land, ville være det rene vanvidd. Det eneste som gjensto var å snu. Følgelig bestemte jeg meg til slutt for å avfinne meg med denne kursen dersom ingenting skulle skje for å forbedre tingenes tilstand etter å ha holdt det gående i tolv timer til.

Klokken var nå elleve om kvelden; Fitz og Sigurdr gikk til sengs, mens jeg ble værende på dekk for å se hva natten ville bringe. Det blåste kraftig, og kulden var helt uutholdelig; bølge på bølge av svart tåke kom feiende ned mellom hav og himmel, som om den skulle svelge hele universet; mens midnattssolen, nå helt utvasket, nå svakt kjempende gjennom tåkens revnede åpninger, fra tid til annen kastet et overjordisk rødbrunt gjenskin over det dundrende havet.

Hele den natten fortsatte vi å kjempe oss frem langs iskanten, midt imot en full

storm. Til slutt, rundt klokken ni om morgenen, bare to korte timer før det tidspunktet vi hadde blitt enige om å snu og oppgi forsøket, nådde vi en lang, lav isodde som strakte seg lenger mot vest enn noen vi hittil hadde rundet, og der, på den andre siden – lå et åpent hav! – åpent ikke bare mot nord og vest, men også mot øst!

Du kan forestille deg min begeistring. «Alle mann på dekk, herr Wyse!» «Klar til vending!» «Roret ned!» «Roret i le!» Opp svinger skonnertens baug mot vinden, seilene blafrer med et drønn som torden, blokker skrangler mot dekket som om de ville knuse sine egne hjerner, tauverk danser rundt i galvaniserte kveiler som gale slanger, og alt fremstår for et uerfarent øye som et uopprettelig kaos; inntil hun gradvis faller av på den andre halsen, seilene strammer seg på motsatt side, igjen piler hun fremover over havet som en pil fra buen. «Klar til å sette seil!» «Ut med alle rev!» (Jeg kunne ha ført nok seil til å senke et krigsskip!), og av gårde dro det lille skipet, mens det lekte sisten over de tunge sjøene og vaklet under lerretene, som om det var svimmelt av den samme gledesfylte spenningen som fikk mitt eget hjerte til å banke så høyt.

I løpet av en time kom solen frem, tåken lettet, og rundt middagstider vokser de bleke lilla toppene frem igjen over horisonten, og varmes opp til en mer rosenrød farge etter hvert som vi nærmer oss. Isen strekker seg fremdeles mot land på styrbord side; men vi bryr oss ikke om det nå – skonnertens baug peker mot øst-sørøst.

Klokken ett får vi øye på Amsterdamøya, omtrent tretti miles på babord baug; så kom de «syv isfjellene» – som syv enorme isbreer kalles – som velter ut i havet mellom høye rygger av gneis og glimmerskifer, litt nord for Prins Karls Forland. Fjellkonturene blir klarere og mer definerte, noen trer frem mens andre viker tilbake; deres rosenrøde farger fremstår mindre jevne og falmer her og der over i blekgult og grått; skyggeårer risser de bratte fjellsidene; bergartenes ledd blir synlige; og nå, omsider, glir vi under kalksteinstoppene ved Mitre Cape (Kapp Mitra), forbi marmorbuene i Kongsfjorden på den ene siden og spiret på Fuglehuken på den andre, inn i det rolige sundet som skiller Forlandet fra fastlandet. Det var klokken ett om morgenen den 6. august 1856 at vi, etter å ha vært elleve dager til sjøs, kastet anker i den stille havnen i Engelskbukta på Spitsbergen.

Og hvordan skal jeg nå kunne gi deg et inntrykk av det vidunderlige panoramaet vi befant oss midt i? Jeg tror kanskje det mest slående trekket var stillheten – og tomheten – og utilgjengeligheten i denne nye verdenen: is, stein og vann omga oss; ikke en lyd av noe slag avbrøt stillheten; havet brøt ikke mot stranden; ingen fugl eller noe levende vesen var synlig; midnattssolen – som nå var innhyllet i en gjennomiktig tåke – kastet en fryktinngytende, mystisk glans over isbre og fjell; ikke et fnugg av vegetasjon vitnet om jordens livskraft; en universell følelseløshet og taushet virket å gjennomsyre ensomheten. Jeg antar at det knapt finnes noen annen del av verden hvor følelsen av tomhet er så påfallende fremtredende. På den stilleste sommerdag i England er det alltid merkbart en undertone av liv som vibrerer gjennom atmosfæren; og selv om noen bris skulle røre et eneste blad, er det – i mangel på bevegelse – alltid en følelse av vekst; men her var ikke så mye som et gresstrå å se på sidene av de nakne, avskallede høydene. Urfjell – og evig is – utgjør landskapet.

Ankerplassen hvor vi hadde lagt til, er den beste som finnes langs hele vestkysten av Spitsbergen, med unntak av kanskje Magdalenefjorden; det er faktisk nesten den eneste hvor man ikke risikerer at isen driver inn over en på et øyeblikks varsel. Isfjorden, Bellsund, Hornsund – de andre havnene langs vestkysten – er alle utsatt for å bli innesperret av drivis i løpet av en enkelt natt, selv om ikke et spor av den har vært i sikte fireogtyve timer tidligere; og mangt et godt skip har blitt uunngåelig fanget i selve havnen det hadde flyktet til for å søke ly.

Denne bukta er fullstendig innelukket av land, da den er beskyttet på sin åpne

side av Prins Karls Forland, en lang øy som ligger parallelt med fastlandet.

Ned mot begge nesene strekker det seg to fjellrekker med skiferholdig fjell, omtrent 1500 fot høye, med sider som er nesten loddrette, og den øverste kammen er skarp som en kniv og taggete som en sag; det mellomliggende rommet er helt fylt av en enorm isbre, som – idet den stiger ned med en sammenhengende helling fra toppen av en dal til høyre, og feier som en foss rundt røttene til en isolert klynge med åser i midten – til slutt velter ut i havet.

Lengden på denne iselven fra stedet der den tilsynelatende først oppsto, kunne ikke ha vært mindre enn tretti eller trettifem miles; og dens største bredde ikke mindre enn ni eller ti; men så fullstendig fylte den opp den øvre enden av dalen at man knapt kunne skille de bakenforliggende fjellene som tittet opp over overflaten dens. Høyden på stupet der den falt i havet, vil jeg anslå til å ha vært omtrent 120 fot.

Til venstre viste det seg et enda mer ekstraordinært syn: En slags baby-bre hang faktisk suspendert halvveis oppe på fjellsiden, som en tåre i ferd med å rulle nedover fjellets furete kinn. Jeg har forsøkt å formidle til deg et inntrykk av den fallende kraften som preger overflaten til iselvene på Jan Mayen; men i dette tilfellet virket det så uforklarlig at den overhengende ismassen ikke fortsatte å tordne nedover sitt løp, at ens naturlige impuls var å vike tilbake fra å krysse stien der et pust – en lyd – kunne utløse det hengende snøskredet ned i dalen.

Selv om skissen jeg har laget av denne fantastiske scenen kanskje er nokså nøyaktig i omriss og generell effekt, vil den aldri kunne gi deg en korrekt forestilling om de enorme avstandene og størrelsen på de ulike trekkene i landskapet. Disse isbreene er det viktigste kjennetegnet ved landskapet på Spitsbergen; bunnen av hver eneste dal, i alle deler av øya, er okkupert og vanligvis helt fylt av dem. Dette gjorde det mulig for meg til en viss grad å forestille meg hvordan England så ut under sin istid, da Snowdon fremdeles langsomt ble løftet mot skyene, og hver dal i Wales var breddfull av is.

Men isbreene i English Bay er på ingen måte de største på øya. Vi fikk selv se – om enn på svært lang avstand – iselver som må ha vært mer omfattende; og Dr. Scoresby nevner flere som faktisk målte førti eller femti miles i lengde, og ni eller ti i bredde; mens stupet som ble dannet der de falt i havet, noen ganger var over 400 eller 500 fot høyt. Ingenting er farligere enn å nærme seg disse isklippene. Med jevne mellomrom løsner enorme masser seg fra den krystallklare bratte veggen og styrter ned i vannet; og ve de uheldige skipene som måtte befinne seg under. Scoresby var selv vitne til at en ismasse på størrelse med en katedral tordnet ned i havet fra en høyde på 400 fot; ofte i løpet av vårt opphold på Spitsbergen observerte vi selv eksempler på disse israsene; og knapt en time gikk uten at buktens høytydelige stillhet ble forstyrret av det tordnende drønnet fra lignende katastrofer i nabolandene.

Så snart vi grundig hadde tatt inn over oss de merkelige trekkene ved scenen rundt oss, la vi oss alle for en natts hvile. Jeg var dødstrøtt, like mye av bekymring som av mangel på søvn; for ved å fortsette å presse på nordover til tross for isen, kunne jeg naturligvis ikke unngå å føle at dersom et uhell inntraff, ville ansvaret hvile på meg; og selv om jeg ikke tror at vi på noe tidspunkt var i reell fare, tror jeg at selv den mest sindige dømmekraft, på grunn av vår manglende erfaring med den arktiske navigasjonens særegenheter, ville vært utsatt for sporadiske tvil om hva som kunne oppstå ved mulige uforutsette hendelser.

Nå var imidlertid alt i orden; resultatet hadde rettferdiggjort våre forventninger; vi hadde nådd det etterlengtede målet; og idet jeg krøp lunt på plass i køyen min, kunne jeg ikke la være å gratulere meg selv hjertelig med at det – for den natten i det minste – ikke var noen fare for at skipet skulle slå hull i bunnen mot en isklump som utkikken hadde vært for søvnig til å oppdage; og at Wilson ikke kunne komme inn neste morgen og kunngjøre «is på alle kanter, a-alle ka-anter!»

Et kvarter senere var alt stille om bord på «Foam»; og det ensomme lille skipet lå og fløt på havets speilblanke barm, tilsynelatende like livløst som landskapet.

Følelsene mine da jeg våknet neste morgen var svært behagelige; omtrent som det man pleide å føle den første morgenen etter hjemkomsten fra skolen, når man så rosa gardiner glitre rundt hodet i stedet for de skitne, hvite bordene i en oppslagbar seng.

Da Wilson kom inn med det varme vannet mitt, kunne jeg ikke dy meg for å triumferende bemerke til ham: «Vel, Wilson, du ser vi har kommet oss til Spitsbergen tross alt!» Men Wilson var ikke en mann som lot seg drive fra sine overbevisninger av fakta; han bare smilte bistert, med et blick som betydde: «Gid vi var trygt tilbake igjen!» Stakkars Wilson! – han ville bare ha fulgt Bacon halvveis i hans berømte læresetning; han ville villig «overlate begynnelsen av alle handlinger til Argus, med hans hundre øyne, og slutten» til et tusenbein, med dets hundre ben. «Først å våke, og så skynde seg» – bort, ville ha vært hans fyndige rettelse.

Umiddelbart etter frokost rodde vi til land, og hadde med oss i giggen fotografiapparatet, telt, geværer, ammunisjon og geita. Stakkars gamle ting! Hun hadde lidd fryktelig av sjøsyke, og jeg tenkte at en tur på land kunne gjøre henne godt.

På venstre side av bukta, mellom foten av fjellet og havet, strakte det seg et lavt, flatt belte av svart mose, omtrent en halv mile bredt; og da dette virket som det eneste punktet i nabolaget som sannsynligvis kunne tiltrekke seg rein, var det på denne siden jeg bestemte meg for å gå i land.

Min hovedgrunn for å ha gått inn i English Bay fremfor Magdalena Bay var at vi hadde blitt fortalt i Hammerfest at det var det mest sannsynlige stedet av de to for å finne rein; og da vi sårt trengte ferskt kjøtt, avgjorde denne fordelten valget vårt. Så snart vi derfor hadde overvåket oppsettet av teltet, og satt Wilson i hardt arbeid med å rense glassene til fotografiene, slang vi riflene på ryggen og la i vei på jakt etter rein. Men forgjeves speidet jeg gjennom teleskopet mitt over den mørke sletten foran oss; ikke et spor av et gevir var å se, selv om vi flere steder kom over avtrykk av sporene deres. Til slutt ble vår tillit til rapportene om deres store antall betraktelig svekket. Likevel var turen veldig forfriskende etter innesperringen om bord; og selv om termometeret var under frysepunktet, gjorde kulden bare treningen mer behagelig.

Litt lenger nord observerte jeg utallige stokker av drivved som lå på stranden. Dette treet flyter helt fra Amerika med Golfstrømmen, og mens jeg gikk fra den ene enorme stammen til den andre, kunne jeg ikke la være å undre meg over i hvilken urskog hver av dem hadde vokst, hvilket tilfelle som opprinnelig hadde kastet dem på vannet og loset dem til denne øde kysten. Blandet med denne kanten av uhogd tømmer som kranset stranden, lå vrakgods av et mer dystert slag; biter av brukne rær, en åre, en flaggstang fra en båt, og noen knuste fragmenter av plankene fra et for lengst tapt fartøy.

Her og der kom vi også over hodeskaller av hvalross, ribben og skulderblader av bjørn, muligens ført hit av isen om vinteren. Vi vendte oss igjen bort fra havet og gjenopptok søket etter rein; men to eller tre timer til med svært anstrengende gange ga ikke bedre lykke. Plutselig brakte et rop fra Fitz, som hadde streifet litt til høyre, oss i full fart til stedet der han sto. Men det var ikke en hjort han hadde tilkalt oss for å se på. Halvt begravd i den svarte mosen ved føttene hans lå en grå furukiste som nesten falt fra hverandre av elde; lokket var borte, sannsynligvis blåst av av vinden – og inni lå de blekede knoklene av et menneskeskjelett. Et enkelt kors ved hodeenden av graven sto fremdeles delvis oppreist, og en halvveis utvisket nederlandsk inskripsjon bevarte minnet om den døde mannens navn og alder.

VANDER SCHELLING

KOMMAND. . . . JACOB MOOR

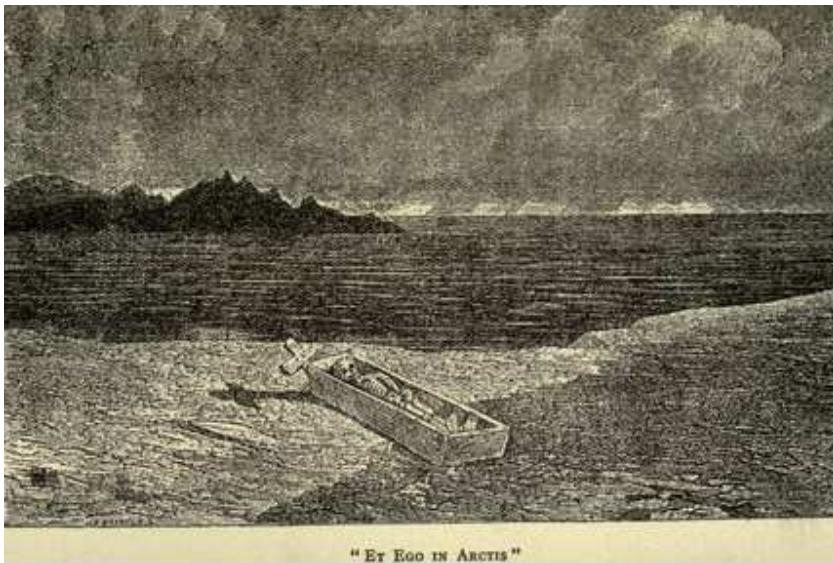
DØD 2. JUNI 1758, 44 ÅR GAMMEL.

Det var tydeligvis en stakkars hvalfanger fra forrige århundre, som hans

kamerater hadde gitt den eneste mulige begravelsen i denne frostharde jorden, som selv sommersolen ikke har kraft til å trenge mer enn et par tommer ned i, og som ikke vil unne et menneske selv den grunneste grav. Et trøstesløst hvilested for denne hundreårige slumringen, tenkte jeg, mens jeg betraktet restene av den døde sjømannen!

*Det snødde over med snø
Og pisket med regn!
Og gjennomvåt av dugg
Død har jeg lenge vært –*

murret Valaen til Odin i Nivlheim, og hviskinger av lignende betydning syntes å stige opp fra den lokkløse kisten foran oss. Det var ingen medmenneskelig bror som lå ved våre føtter, mykt foldet i «Moder Jords» favntak, men et stakkars fugleskremsel, hengt opp i uminnelige tider på denne nakne klippen, som en død Prometheus; gribben, frosten, gnagende evig på hans bleknende relikvier, og likevel evig bevarende dem!

På en annen del av kysten fant vi to andre lik, enda mer sparsomt begravet, uten så mye som et kors til å markere deres hvilested. Selv i hvalfangstens glansdager var det praksis blant nederlandske og engelske sjømenn å etterlate trekistene som de hadde plassert sine kameraters levninger i, eksponert på stranden; og jeg har blitt fortalt av et øyenvitne at i Magdalena Bay kan man selv den dag i dag se kroppene av menn som døde for over 250 år siden, i en så fullstendig bevaring at når man heller varmt vann på isdekket som ...

Basert på en vag forventning om hva vi kanskje ville få se, like mye som på noe vi faktisk så, ville en detaljert redegjørelse for hver tur vi tok, og hvert bein vi plukket opp, eller hvert menneskeskjelett vi kom over, sannsynligvis bare få deg til å lure på hvorfor i all verden vi skulle ønske å reise så langt for å se så lite. Det får være nok å si at vi utforsket nabolaget i de tre retningene fjellene lot stå åpne for oss, at vi besteg de to mest tilgjengelige av de nærliggende høydene, vandret langs kanten av isbreene, rodde over til den motsatte siden av bukta, bega oss et stykke nedover langs kysten, og faktisk utmattet alle severdighetene i omegnen.

Gjennom hele perioden av vårt opphold på Spitsbergen hadde vi nytt skyfritt solskinn. Nettene var til og med lysere enn dagene, og ga Fitz en mulighet til å ta noen fotografiske bilder i lyset fra en midnattssol.

Kulden var aldri særlig intens, selv om termometeret holdt seg under frysepunktet; men rundt klokken fire hver kveld ble saltvannsbukta der skonnerten lå, dekket av en tynn ishinne på en åttendels tomme i tykkelse, og så elastisk at selv når havet under var betydelig urolig, forble overflaten ubrutt, og de glatte,

runde bølgene fikk utseende som bølger av olje. Hvis dette er effekten som produseres av den minste endring i solens kraft i august måned, kan du forestille deg hva resultatet må bli av dens totale forsvinning under horisonten. Vinteren er i sannhet uutholdelig.

Selv midt på sommeren er fuktigheten i atmosfæren ofte frosset til utallige partikler, så små at de fremstår som en umerkelig tåke.

Noen ganger har folk overvintret på øya, men med mindre de største forholdsregler har blitt tatt for deres bevaring, har konsekvensene nesten unntaksvis vært fatale.

Omtrent på samme tid som da gruppen med nederlandske sjømenn ble etterlatt på Jan Mayen, ble et lignende eksperiment forsøkt på Spitsbergen. På det førstnevnte stedet var det skjorbuk snarere enn kulde som tok livet av de stakkars sjelene som ble etterlatt der for å kjempe mot vinteren; på Spitsbergen, så vidt man kunne utlede fra journalen deres, viste det seg at de hadde omkommet av klimaets uutholdelige strenghet, og de forvridde stillingene kroppene deres ble funnet i, indikerte altfor tydelig omfanget av lidelsene de hadde gjennomgått.

Ingen beskrivelse kan gi et dekkende bilde av den intense strengheten i den seks måneder lange vinteren i denne delen av verden. Steiner sprekker med et drønn som torden; i en overfylt hytte vil beboernes pust falle som snøfnugg; vin og brennevin blir til is; snøen brenner som etsende stoff; hvis jern berører kjøttet, tar det huden med seg; sålene på strømpene dine kan bli brent av føttene dine før du føler den minste varme fra ilden; lin som tas ut av kokende vann, stivner øyeblikkelig til samme konsistens som en treplanke; og oppvarmede steiner vil ikke hindre sengetøyet fra å fryse. Hvis dette er effektene av klimaet inne i en lufttett, oppvarmet og overfylt hytte, hvordan må det da ikke være blant de mørke, stormpiskede fjelltoppene utenfor!

Det var nå på tide å tenke på å dra sørover igjen; vi hadde brukt mange flere dager på reisen til Spitsbergen enn jeg hadde forventet, og jeg var stadig hjemsoekt av frykten for at du skulle bli engstelig over å ikke høre fra oss. Det var en stor skuffelse å måtte vende tilbake uten å ha fått tak i noe reinsdyr; men din sjelefred var av større betydning for meg enn en skipslast med gevir; og følgelig bestemte vi oss for ikke å bli mer enn én dag til i vår nåværende liggeplass; og lot det forbli et åpent spørsmål om vi ikke skulle stikke innom Magdalenafjorden – hvis været viste seg å være svært innbydende – som det siste vi gjorde før vi forlot Spitsbergens kyster for godt.

Vi hadde ennå ikke drept noe, bortsett fra noen få ærfugler og en eller to ismåker, de mest grasiøse vingede skapningene jeg noensinne har sett, med enormt lange vinger og en fjærdrakt av plettfri hvithet. Selv om enorme seler fra tid til annen løftet sine kloke, alvorlige ansikter over vannet med en verdighet som havguder, hadde ingen av oss noen særlig lyst til å drepe slike fornuftige, menneskelignende skapninger, og med unntak av disse og en hvitfisk, en hvalart, hadde ingen andre levende vesener vært synlige. Men selv morgenen den dagen som var fastsatt for vår avreise, kom Fitz ned fra en ensom ekspedisjon oppe i en ås med nyheten om at han hadde sett rype. Da han hadde tatt med seg en rifle i stedet for en hagle, hadde han ikke vært i stand til å skyte mer enn én, som han hadde brakt med seg tilbake i triumf som bevis på ektheten av sin rapport; men offerets ekstreme ungdommelighet tillot oss knapt å identifisere arten. Hullet etter kulen var omtrent på samme størrelse som fuglen. Likevel var det minste håp om å skaffe ferskt kjøtt nok til å forsone oss med enhver anstrengelse; derfor, på styrken av den klypen med fjær som Fitz gravalvorlig forsikret oss om var viltet han hadde felt, grep vi våpnene våre – jeg tok en rifle i tilfelle en mulig bjørn – og satte kursen mot åsen.

Etter en god times slit nådde vi fjellskulderen som Fitz hadde angitt som åstedet for sin bragd, men en snøfleck var det eneste synlige. Plutselig så jeg Sigurdr, som var uvanlig skarpsynt, løpe raskt i retning av snøen, og idet han

løftet haglen til skulderen, siktet han – så vidt jeg kunne skjelve – på sine egne tær.

Da røyken fra skuddet hadde lagt seg, forventet jeg fullt ut å se islendingen ligge langflat; men han var allerede i ferd med å lade om med største hurtighet. Fast bestemt på å forhindre gjentakelsen av et så fryktelig forsøk på selvutslettelse, styrtet jeg til stedet. Tenk deg da min lettelse da den blodige kroppen av en rype, drevet et par fot ned i snøen av en utladning på så kloss hold, triumferende ble dratt frem bit for bit fra graven den hadde mottatt samtidig med sitt dødelige sår, og dermed lykkelig forklarte Sigurdr's ekstraordinære fremgangsmåte. I samme øyeblikk fikk jeg øye på to eller tre dusin andre fugler, brødre og søstre av den avdøde, som rolig spankulerte omkring rett under nesene våre. Innen denne tid hadde Sigurdr ladet om, Fitz hadde også kommet opp, og en regelrett massakre begynte. Ved å trekke seg tilbake på avstand – for det var tilfellet med Muhammed og fjellet omvendt – åpnet de to jegerne ild mot det uskyldige samfunnet, og i løpet av få sekunder strødde seksten kadavre bakken. Knapt hadde de gjort det av med den siste overlevende av denne niobiske familien før vi ble skremt av det fjerne drønnet fra en muskett-salve, avfyrt i retning av skonnerten.

Jeg kunne ikke begripe hva som hadde skjedd. Hadde et mytteri funnet sted? Gjenskapte herr Wyse, med et mindre føyelig mannskap, pistolscenen om bord på Glasgow-damperen? Igjen gjenlød rasingen fra skytingen. Uansett var det ingen tid å miste med å komme seg tilbake; så etter å ha bundet fuglene i tre bunter, kastet vi oss ned i kløften vi hadde klatret opp, og ved å hoppe fra stein til stein, til enorm fare for våre ben og nakker, rullet vi snarere enn løp nedover åsen.

Da vi rundet den nedre veggen av svingen som hittil hadde skjult det som foregikk for våre øyne, var det første jeg observerte Wilson som kjempet seg oppover åsen, tydeligvis i en tilstand av den største opphisselse. Så snart han trodde han var innenfor hørevidde, bråstoppet han, og ved å forme hendene som en snakketut, hylte han snarere enn ropte: «Om jeg får be, min herre!» (som jeg allerede har sagt, glemte Wilson aldri les convenances) «Om jeg får be, min herre, det er en b-i-i-i-i-r-n!» idet han trakk ut det siste ordet til en flerstavelset av fryktinngytende betydning.

Da jeg ut fra entusiasmen han utviste konkluderte med at det aktuelle dyret var like i hælene på ham – sannsynligvis skjult for oss av det ujevne terrenget – spente jeg hanen på riflen min og gjorde meg klar til å felle ham i det øyeblikket han kom til syne. Men gjett om jeg ble skuffet da jeg rettet blikket mot skonnerten og fikk øye på våre tre båter som lå på rekke og slepte på en hvit, flytende gjenstand, som kikkerten min bare ett minutt senere med altfor stor sikkerhet bekreftet at var den døde bjørnen!

Da jeg kom ned til stranden, fikk jeg høre hele historien.

Mens herr Wyse spaserte på dekket, ble oppmerksomheten hans plutselig fanget av en hvit prikk i vannet som svømte over fra Prince Charles's Foreland, den lange øya som ligger rett overfor English Bay. Da skapningen først ble observert, hva det enn måtte være, var den omtrent halvannen miles unna; bredden på kanalen mellom øya og fastlandet var omtrent fem miles. Noen sa det var en fugl, andre en hval, og kokken foreslo en havfrue. Da det ble fastslått at det faktisk var en vaskeekte bjørn, ble det avfyrt et skudd som signal for at vi skulle vende tilbake; men det var tydelig at med mindre han ble avskåret umiddelbart, ville Bamse komme seg i land. Herr Wyse besluttet derfor, helt korrekt, å sikre seg ham.

Dette bød ikke på noen vanskeligheter; det stakkars dyret viste lite kampvilje. Bjørnens første impuls var å svømme bort fra båten; og selv etter at han hadde blitt såret, snudde han seg bare en gang eller to mot sine forfølgere. Æren for å ha gitt ham det dødelige såret står mellom sturten og herr Wyse; begge gjør krav på den. Bevisene er motstridende, da det ble funnet minst et halvt dusin dødelige sår i dyrets kropp; hver av dem kan anses for å ha hatt en del i hans død. Herr Grant

baserer sitt krav hovedsakelig på det faktum at han hadde ladet min nye rifle med to kuler – noe som må ha forbedret instrumentets kaliber betraktelig. På styrken av denne forholdsregelen bærer han nå en av kulene som ble hentet ut fra byttets krås, som et smykke på seg.

Hele denne tiden hadde Wilson vært på land, travelt opptatt med å ta fotografier. Så snart bjørnen ble observert, ble det gitt et signal til ham fra skipet for å advare ham om den gjesten han snart kunne forvente på land. Da han naturlig nok konkluderte med at bjørnen etter all sannsynlighet ville sette kursen mot teltet så snart den nådde land, ble det et spørsmål for ham om hvilken kurs han skulle velge. Våpen hadde han ingen av, med mindre kjemikaliene han brukte kunne betraktes som slike. Skulle han prøve kloroformens virkning på sin fiende; eller kaste hele det fotografiske apparatet i hans grusomme hode og ta beina fatt? Tanken er rask, men bjørnens fremrykning virket like ekspeditivt; det var nødvendig å komme til en rask beslutning. Å flykte var å forlate sin post og overlate leiren i plyndrerens besittelse; liv og ære var ham like kjære. Plutselig slo en lys idé ham.

Da geita hadde blitt satt i land for å hygge seg på terra firma, hadde vår utkikkstønne blitt satt i land sammen med henne. I dette øyeblikket sto den ubenyttet ved siden av teltet. Ved å kripe inn i den og snu åpningen ned mot bakken, innså Wilson at han ville forvandle den til et festningstårn for seg selv mot fienden, mens dens rettmessige beboer, som straks ville falle som offer for bjørnens glupskhet, sannsynligvis ville forhindre monsteret fra å undersøke innholdet for nysgjerrig. Det var nesten synd at båtenes inngripen forhindret ham i å sette denne geniale planen ut i livet. Han hadde blitt snytt for en situasjon der den mest skjærende sjelekval og dystre bange anelser ville ha vært absolutt påkrevd av ham. Han forestilte seg scenen; han, liggende gjærende i tønne som en sjelden årgangsvin. Bjørnen snusende spørrende rundt den, kanskje knuse den – som en kokosnøtt, eller trekke ham ut som en strandsnegl! Disse mulighetene hadde han blitt frarøvet ved mannskapets innblanding. Venner er ofte uklokt påtrengende.

Selv om jeg følte en viss ergrelse over at ikke en av oss hadde fått æren av å drepe bjørnen i tvekamp – noe som helt sikkert ville ha vært til fordel for skinnet hans – fikk det uventede hellet med å ha fått tak i en i det hele tatt oss til å glemme vår personlige skuffelse fullstendig. Når det gjaldt mitt folk, var de helt ut av seg av glede. Å ha drept en isbjørn var en stor ting, men å spise ham ville være enda større.

Hvis den ble behandlet kunstferdig, ville skrotten sannsynligvis kunne deles opp i en forsyning av ferskt kjøtt for mange dager. En av mannskapet viste seg tilfeldigvis å være slakter. Hver gang jeg ønsket at noe litt utenom det vanlige skulle gjøres om bord, var jeg sikker på å finne ut at det nettopp var spesialiteten til en eller annen i skipets besetning. I løpet av noen få timer var den avdøde bjørnen forvandlet til en rekke av de mest fristende biffstykker, hengt opp i riggen. I stedet for flagg var skipet pyntet med kjøttstykker. I mellomtiden skjedde det at reven, etter å ha stjålet et stykke avfall, noen minutter senere ble rammet av kramper.

Jeg hadde allerede gitt ordre om at bjørnens lever skulle kastes over bord, da den er, om ikke giftig, så i alle fall svært usunn. Anfallet reven fikk, sammen med dette påbudet, førte til en fullstendig helomvending i mennenes innstilling til delikatessene de så møysommelig hadde forberedt for seg selv. Stilltiende, én etter én, ble stykkene knyttet opp og kastet på sjøen; jeg tror ikke en eneste munnfull bjørn ble spist om bord på «Foam». Jeg fikk aldri vite om det var som følge av noen av Wilsons forutsigelser at denne selvfornektelsen ble satt ut i livet. Jeg la imidlertid merke til at mannskapet mitt i noen dager etter slaktingen og parteringen av bjørnen fremsto med et uforklarlig glinsende utseende. Når det gjaldt stuerten, så hodet og kinnskjegget hans ut som om det var skåret ut av svart marmor; en lakkert støvel ville ikke sett halvparten så blank ut, og jeg kunne ha barbert meg ved å speile meg i nakkehåret hans. Jeg konkluderer derfor med at den oppfinnsomme kokken i det minste må ha lyktes i å fremstille en forsyning

med ekte bjørnefett, som de hadde benyttet seg flittig av.

Fangsten av bjørnen hadde kronet vårt besøk på Spitsbergen på en så strålende måte at skuffelsen over reinsdyrene ikke lenger ble ofret en tanke; det var derfor med lette hjerter og fullkommen tilfredshet at vi forberedte avreisen.

Maid Marian hadde allerede risset inn en inskripsjon på en flat stein, med romerske bokstaver, som dokumenterte «Foam»s besøk i English Bay; og etter at en varde var blitt reist for å romme den, ble tavlen høytidelig løftet på plass. Under den plasserte jeg en blikkboks som inneholdt et memorandum tilsvarende det som ble lagt igjen på Jan Mayen, samt en trykt middagsinvitasjon fra Lady, som jeg tilfeldigvis hadde om bord.

Etter å ha plantet et båtflagg ved siden av det enkle monumentet, og tatt med oss et lass drivved om bord som senere skulle tjene som julekubber, tok vi et evig farvel med de tause fjellene rundt oss; vi lettet anker og styrte ut mot havet. I noen timer ble vi liggende og drive nær land på grunn av manglende vind, midt i et alvorlig selskap av seler; men snart etter sprang en lett bris opp fra sør, og rundt klokken tre fredag den 11. august befant vi oss igjen i god fart foran en seks knops bris over det blekgrønne havet.

Da jeg vurderte hvilken kurs jeg skulle ta fartøyet hjemover, slo det meg at vi etter all sannsynlighet ville ha vært mye mindre plaget av isen på vei til Spitsbergen hvis vi, i stedet for å holde oss tett til den østlige isen, hadde holdt mer mot vest. Jeg bestemte meg derfor – så snart vi var klar av land – for å styre rett over mot Grønlandskysten på en kurs rett vest, og ikke forsøke å seile sørover før vi hadde nådd Grønlandsisen. Når vi hadde fastslått hvor langt vi kunne nå i den retningen, kunne vi bedømme bredden på kanalen vi måtte krysse nedover, for det blåste fremdeles nokså friskt fra sør.

Frem til kvelden den dagen vi forlot English Bay hadde været vært helt nydelig; blikkstilte, solfylt, tørt og behagelig. Innen få timer etter at vi hadde lettet anker, hadde en stor endring funnet sted, og ved midnatt var det blitt like tåkete og ubehagelig som før. Sjøen var nokså åpen.

I løpet av de få dagene vi hadde vært på land, hadde den nordgående strømmen børstet bort det store, kantete isfeltet som hadde ligget utenfor kysten i nordvestlig retning; slik at vi, i stedet for å måtte gå nesten opp til den 80. breddegrad for å runde det, kunne seile vestover med en gang. I løpet av natten kom vi over et og annet drivende isflak, men de lå så spredt at vi ikke hadde problemer med å trenge gjennom dem. Rundt klokken fire om morgenen ble det meldt om en lang linje med tett is rett forut, som strakte seg sørover så langt øyet kunne se. Vi hadde tilbakelagt omtrent åtti miles siden vi forlot Spitsbergen. Den vanlige grensen for Grønlandsisen om sommeren går – ifølge Scoresby – langs den andre lengdegraden vest. Denne hadde vi allerede krysset; slik at det var grunn til å anta at barrikaden vi så foran oss var en grense for den faste isen.

I samsvar med min forhåndsbestemte plan begynte vi derfor nå å arbeide oss sørover, og resultatet rettfærdiggjorde fullt ut mine forventninger. Sjøen ble forholdsvis klar, så langt man kunne se fra skipets dekk; selv om små, omstreifende isflak som vi av og til støtte på – så vel som temperaturen i luften og sjøen – fortsatte å indikere nærheten av større ismasser på begge sider av oss.

Det var en besynderlig følelse vi gradvis hadde lært oss å betrakte denne uadskillelige følgesvennen med: den hadde blitt en del av vår daglige tilværelse – et element – en ting uten hvilken universets generelle fremtoning ville vært uregelmessig og ufullstendig. Det var det første vi tenkte på om morgenen, det siste vi snakket om om kvelden. Den glitret og gliste ondskapsfullt mot oss i solskinet; den blunket mystisk gjennom den kvelende tåken; den strakte seg som en liggende kjempe, med enorme, illevarslende skuldre og skyggeaktige lemmer, rett over kursen vår; eller danset muntert i brutte grupper i den lille skonnertens kjølvann. Det var ingen måte å bli kvitt den på, eller glemme den; og hvis vi om natten noen ganger vendte tilbake i drømmer til den grønne sommerverden – til Englands brennende høstmarker, og hørte «summingen fra utallige bier», eller

sangen fra lerker på timiankleddede høyder – dunk! bump! plask! skra-a-ap! kom den plutselige påminnelsen fra vår venn på styrbord baug; og så av og til et løp over dekk, og et generelt «oppstuss» i hele selskapet, i forsøk på å forhindre mer alvorlige kollisjoner. Dessuten kunne jeg ikke si, som din gamle franske venn, at «fortrolighet avler forakt». Jo mer vi så til det, desto mindre likte vi det; dets kalde nærvær sendte en kjølignende følelse av motløshet til hjertet, og jeg måtte daglig kjempe mot et brennende ønske om å kaste en støvel i hodet på Wilson hver gang hans gravrøst forkynte «Is på alle kanter!». Det var ikke før den 14. august, fem dager etter at vi forlot Spitsbergen, at vi mistet den helt av syne. Fra det øyeblikket steg sjøtemperaturen jevnt, og vi følte at vi seilte tilbake inn i den behagelige sommeren.

En trist hendelse som inntraff kort tid etter, la i noen grad en demper på vår glede over forandringen. Helt siden hun forlot Hammerfest, hadde det blitt altfor tydelig at et liv til sjøs ikke passet for geita. Selv turen i land på Spitsbergen hadde ikke vært nok til å reparere hennes nedbrutte helse, og det dårlige været vi hadde hatt siden, fullførte forfallet. Det var sikkert at slakteren var den eneste legen som nå kunne kurere henne. Til tross for sorgen det påførte Maid Marian, var jeg derfor tvunget til å utstede ordre om hennes henrettelse. Sigurdr var den eneste personen som betraktet den tragiske hendelsen med likegyldighet, ja, nesten med fryd.

Helt siden vi hadde begynt å seile i sørlig retning, hadde vi vært nødt til å krysse; men i løpet av de siste tjuefire timene fortsatte vinden å unnvike oss hver gang vi stagvendte, slik en nervøs fotgjenger noen ganger gjør foran deg på et smalt fortau. Denne rekken med uhell trodde islendingen hedensk nok at bare kunne fjernes ved et offer til Ran, havets gudinne, og han stolte på at hun ville se på geitekroppen i det lyset når den ble kastet over bord.

Hvorvidt endringen som fulgte etter at hennes levninger ble overlatt til dypet, virkelig skyldtes en slik påvirkning, er jeg ikke beredt til å si. Været endret seg i alle fall umiddelbart etterpå. Først løyet vinden helt; men selv om blikkstillen varte i flere timer, virket sjøen merkelig nok til å bli desto grovere, der den kastet og tumlet rastløst opp og ned (ikke over og rundt som i en storm), lik en syk mann på et feberleie; impulsen til bølgene virket å komme fra alle verdens fire hjørner på en gang. Deretter – lik jurymedlemmer med en dødsdom på leppene – drev de tunge, illevarslende skyene sakte inn i nordvest.

En dødsens stillhet fulgte – en pustløs pause – inntil, ved et mystisk signal, stormens høytidelige røst raste over dypet. Heldigvis var vi helt klare for den; kulingen kom fra riktig kant, og jo hardere det blåste, desto bedre.

De neste tre dagene og tre nettene var det et ritt over havet slik jeg aldri før har opplevd; ni eller ti knop i timen var det aller minste vi seilte, og 240 miles var gjennomsnittlig distanse vi tilbakela hvert døgn.

Noe storslått og mer spennende enn synet av havet under disse omstendighetene kan du ikke forestille deg. Selve fartøyet ligger veldig stødig; når du er nede, vet du knapt at du ikke er i havn. Men når du løfter hodet over nedgangen, er det første synet som møter øyet en loddrett vegg av svart vann, som tårner seg – du vet knapt hvor mange fot – opp i luften over akterspeilet. Lik en løve som går på bakbeina, kommer den rett mot deg, brølende og rystende sin hvite manke i raseri; den tar igjen fartøyet, den loddrette, skinnende flaten krummer seg innover, den hvite manken ser ut til å henge rett over hodet ditt; men før den velter over, har det kvikke lille skipet allerede glidd unna. Du hører sjømonsterets skuffede kjever smelle sint sammen, skonnerten sparker foraktfullt bakut, og mens den raser og bobler opp på begge sider av akterskipet, feier den utrettelige bølgen videre, og du ser dens runde rygg langt forut, gradvis svulmende oppover mens den samler styrke og volum for et nytt angrep.

Vi hadde nå kommet oss betraktelig sørover for Nordkapp. Vi hadde allerede sett flere skip, og du kan knapt forestille deg med hvilken barnslig glede mitt folk

hilste disse tegnene på at vi igjen hadde nådd mer «kristne breddegrader», som de kalte dem.

Helt siden min samtale med herr T. om Malstrømmen, hadde jeg alltid hatt til hensikt å stikke innom Lofoten på vår vei sørover, for å forvise meg om den virkelige sannheten om denne berømte virvelen. Å kunne slette et slikt skremsbilde fra Europakartet, dersom dens eksistens virkelig var en myte, ville i det minste ha gjort vårt tokt ikke helt fruktløst. Men siden vi forlot Spitsbergen hadde vi ikke sett solen en eneste gang, og å forsøke å nå en så farlig kyst i kuling og tykk tåke, uten mer sikker kunnskap om skipets posisjon enn det vår bestikkregning ga oss, var utelukket; så rundt klokken ett om morgenen, da været ikke viste tegn til bedring, ble kursen jeg hadde satt i retning av øya endret, og vi styrte igjen mot sør. Denne manøveren gikk ikke upåaktet hen hos Wilson, men han misforsto dens betydning. Siden han antagelig hadde overhørt oss snakke om Malstrømmen under middagen, konkluderte han nå med at den avgjørende timen var kommet. Han forsto ikke nøyaktig begrepene vi brukte, men hadde oppfattet at stedet var forbundet med stor fare. Da han ut fra endringen i fartøyets kurs konkluderte med at vi var på vei mot den fryktelige lokaliteten, overga han seg til fortvilelsen og ble liggende og kaste seg i hengekøyen i søvnløs angst. Til slutt ble børen av hans bange anelser tyngre enn han kunne bære; han står opp, sniker seg inn i doktorens lugar, vekker ham, og stående over ham – slik budbringeren med de dårlige nyhetene en gang sto over Priamos – hvisker han: «Sir!» «Hva er det?» sier Fitz, som kanskje trodde at noen var syke. «Vet De hvor vi skal?» «Vel, til Trondhjem,» svarte Fitz. «Vi skulle til Trondhjem,» repliserer Wilson, «men det skal vi ikke nå, fartøyets kurs ble endret for to timer siden. Å, sir! Vi skal til Malstrømmen – til Ma-al-strøm-men! Sir!» i en skjelvende tone av bestyrtelse, og glir så tilbake til sengen som et gjenferd, og etterlater doktoren fullstendig ute av stand til å gjette årsaken til besøket.

Hele den neste dagen fortsatte kulingen. Vi hadde nå seilt tilbake inn i natten; det ble derfor et spørsmål om hvor tilrådelig det ville være å fortsette for fullt i de påfølgende mørketimene, med tanke på hvor usikre vi var på vår faktiske posisjon. Som jeg tror jeg allerede har beskrevet for deg, er norskekysten i vest svært farlig; et sammenhengende belte av undervannsskjær ligger langs hele kanten åtte til ti miles ut i havet. Det finnes ingen fyr til å advare sjømannen; og hvis vi tok feil i vår beregning, noe vi meget vel kunne gjøre, var det mulig at vi ville snuble over land tidligere enn forventet. Jeg visste at den rette fremgangsmåten ville være å ligge bi i ro inntil vi kunne foreta en observasjon;

men tiden var så dyrebar, og jeg var så redd for at du skulle bli urolig! Natten var ganske klar. Høye fjell, slik som de vi forventet å få sikte på, ville kunne ses selv om natten flere miles unna. Ifølge loggen vår var vi fremdeles 150 miles fra land, og uansett hvor unøyaktig vår beregning måtte være, kunne ikke feilen være av et slikt omfang som det tilsvarte. Å kaste bort en så gunstig vind virket som en stor skam, særlig siden det kunne gå dager før solen viste seg; vi hadde allerede vært til sjøs i omtrent fjorten dager uten et glimt av den, og dens tilsynekomst i løpet av sommeren er ingen selvfølge i denne delen av verden; vi kunne risikere å tilbringe enda fjorten dager med å ligge bi, for så til slutt måtte famle oss i blinde mot kysten; uansett ville det være tidsnok å ligge bi den neste natten. Dette var overveielsene som, etter en urolig samråding med herr Wyse i lugaren og mye granskning av kartene, fikk meg til å beslutte at vi skulle fortsette seilassen gjennom natten.

Likevel må jeg tilstå at jeg var svært urolig. Selv om jeg gikk til sengs og sovnet – for til sjøs er det ingenting som hindrer den prosessen – ble slumringen min stadig forstyrret av de mest livaktige drømmer jeg kan huske å ha hatt.

Drømmer om en ankomst til England, og at du kom ned for å møte oss, og all gleden jeg hadde av å gjenfortelle våre eventyr til deg; så plutselig virket det som om ansiktet ditt falt bort under et slør av rasende grå brenninger som slo over lave, spisse klipper; og i neste øyeblikk gjenlød over skipet det ropet som har vært forspillet til så mange katastrofer, og hvis klang ingen som har hørt det sannsynligvis vil glemme: «Brott forut!» På et øyeblikk var jeg på dekk, påkledd, for det er alltid best å kle på seg, og der, ganske riktig, rett forut, omtrent halvannen mile unna gjennom tåken som var blitt svært tykk, kunne jeg skjelne det oppoverskytende skummet fra sjøer som knustes mot klipper. Land var ikke å se, men den linjen med brenninger ble tydeligere for hvert øyeblikk; med den farten vi holdt, ville vi være over dem om sju eller åtte minutter. Nå, tenkte jeg for meg selv, skal vi få se om det banker et tappert hjerte under silketartanen! Resultatet dekket det strålende plagget med ære og saltvann.

Å baute var umulig, vi kunne bare dreie unna for vinden, og å dreie i en slik sjø var ingen behagelig operasjon. Men det lille skipet virket å vite hva hun holdt på med like godt som noen av oss: roret gikk opp, skonnerten svingte inn i bølgedalen, og høyt over låringen tårnet det seg opp en enorm bølge, bygget opp av jeg vet ikke hvor mange tonn vann, som hang over dekket; ved en uforklarlig vridning, et øyeblikk før den dundret ned, hadde hun vridt akterenden til siden, og bølgen passerte under. Et minutt senere lå hun med baugen mot sjøen, storseilet ble sluppet over, og all fare var over.

Hva skulle nå gjøres? At landet vi hadde sett var norskekysten, kunne jeg ikke tro. Selv om vårt bestikk åpenbart var feil, kunne det ikke være så feil som det. Likevel var bare én annen antagelse mulig, nemlig at vi ikke var kommet så langt sør som vi forestilte oss, og at vi hadde snublet over Røst, en liten klippeøy som ligger omtrent tjue miles sør for Lofoten.

Om denne formodningen var korrekt eller ikke, spilte ingen stor rolle; å dra rett til havs og ligge bi til vi kunne få en observasjon, var det eneste som kunne gjøres. Av gårde dro vi, og kjempet mot en voldsom sjø i gode ni timer, helt til vi anslo at vi var sytti eller åtti miles fra der vi hadde sett brenningene, hvorpå vi la bi, ikke i det beste humør. Neste morgen blåste det ikke bare like hardt som før, men enhver sjanse for å få et sikte den dagen virket også utelukket. Jeg kunne ha revet meg i håret av utålmodighet. Men siden det er best å aldri kaste bort en sjanse, gjorde jeg sekstanten klar rundt halv tolv, selv om himmelen lignet et jevnt blylag, og ba herr Wyse gjøre det samme.

Nå må jeg, av hensyn til din feminine uvitenhet, opplyse om at for å foreta en observasjon, er det nødvendig å få et sikte av solen på et bestemt tidspunkt av dagen: dette tidspunktet er middag. Da klokken derfor ble tolv, og man ikke engang kunne gjette i hvilket himmelstrøk han måtte ligge skjult, kan du tenke deg at jeg nesten fortvilte. Ti minutter over. Det var tydelig at vi var dømt til å bli

liggende og stampe i ytterligere tjuefire timer der vi var. Nei! Jo! Nei! Ved Foebus! Der er han! En svak, svampete lysflekk glimtet gjennom det grå taket over oss. Det utydelige omrisset ble litt klarere; halvparten av ham – selv om han fortsatt var bak en sky – antok en skarp kant. Opp gikk sekstanten. «52.43!» (eller hva det nå var) 2.41, mylord!» ropte han tilbake; det var bare et avvik på en mile mellom oss.

Vi hadde funnet høyden; solen kunne bare gå og legge seg for godt nå, vi brydde oss ikke, vi kjente vår posisjon på en tomme nær. Det hadde vært en feil på nærmere førti miles i vårt bestikk, som følge av – som jeg senere fant ut – en strøm som setter nordover langs vestkysten av Norge, med en hastighet som varierer fra én til tre miles i timen. Øya vi så nær hadde rent på, var Røst. Vi var fortsatt nesten 200 miles fra vår havn. «Alle mann på dekk! Sett seil!» og av gårde bar det igjen på samme kurs som før, med en fart på ti knop i timen.

Ved tretiden neste dag var vi på høyde med Vikna; og nå begynte et svært ekkelt stykke navigasjon. For å nå den nordlige inngangen til Trondheimsfjorden, må man først finne veien inn i det som kalles Frohavet, et slags avlangt basseng på omtrent seksten miles lengde, dannet av en rekke lave klipper som løper parallelt med fastlandet, i en avstand av ti miles til havs.

Selv om avstanden mellom denne ytre grensen og kysten er så stor, er passasjen et fartøy kan benytte svært smal som følge av nettverket av skjær som fyller den opp. Det eneste landemerket som gjør det mulig å finne kanalen, er den ytterste av de små øyene i rekken. Da denne klippen er på størrelse med et middagsbord, helt flat, og bare rager noen få fot over havoverflaten, er det å forsøke å finne den som å lete etter en nål i en høystakk. Det begynte allerede å bli svært sent og mørkt da vi hadde nådd punktet der den burde ha vært.

Vi måtte vurdere om vi skulle snu igjen og ligge bi for natten – et svært ubehagelig alternativ for en som var så utålmodig som meg etter å nå havn. Akkurat idet jeg skulle gi ordren, fikk Fitz, som utvilsomt var skipets skarpeste utkikk, øye på den svarte ryggen som stakk opp over det urolige vannet på vår styrbord baug. Vi hadde truffet på meteren!

I løpet av en halvtime snek vi oss nedover i rolig vann mot inngangen til fjorden. I hele denne tiden hadde ikke så mye som en flik av en los vist seg; og det var uten noen slik funksjonær at skonnerten neste morgen seilte opp mellom de skogkledde, kornrike skråningene i den vakre fjorden mot Trondhjem, hovedstaden til Norges eldgamle sjøkonger.